

Зоран О. Драгишић

Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Младен М. Милошевић

Универзитет у Београду, Факултет безбедности

УГРОЖАВАЊЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ТЕРОРИЗМОМ У САЈБЕР ПРОСТОРУ

Сажетак

Крај осамдесетих и почетак деведесетих година двадесетог века обележио је настанак савремених информационих система чију основу чине персонални рачунари и рачунарске мреже. Међусобним повезивањем рачунара путем телекомуникационе мреже настао је, нови, „нефизички простор“ или „дигитални свет“. За опис ове „етеричне стварности“, створене у контакту човека и рачунара, најчешће се користи метафора сајбер простор. Сајбер простор је, крајем прошлог и почетком овог века, постао нераздвојан део друштвеног живота просечних становника већег дела планете. Аутори се концентришу на злоупотребе сајбер простора од стране терористичких организација, усмерене на ширење терористичке идеологије, прикупљање нових чланова и информисање, охрабривање и учвршћавање ставова актуелних присталица, психолошко ратовање, као и на планирање акција и скупљање средстава за вршење својих активности. Република Србија, као део међународног ланца борбе против тероризма, је обавезна да предузме потребне мере ради превенције и одговора на терористичку претњу у сајбер простору. Рад доноси

анализу карактеристичних начина коришћења Интернета за информационо-психолошко ратовање, а акценат се ставља и на типове аргументације којима се оправдава терористичка активност и шири политичка идеологија терористичких организација.

Кључне речи: тероризам, Интернет, глобални безбедносни изазови

УВОД

Глобална информациона инфраструктура се по брзини размене информација, могућностима и доступности не може поредити ни са чим у досадашњој техничко-технолошкој историји човечанства. Развој информационе и комуникационе технологије повећао је брзину и обим интеракција у савременом друштву и тиме допринео интензивирању како друштвених односа у сфери политике, економије и културе, тако и међузависности појединаца, група и нација широм света. Зависност информационог друштва од информационих и комуникационих технологија изнедрила је и нове ризике који се у великој мери разликују од оних који су постојали у прошлости. За разлику од некадашњих ризика који су имали утврђене узроке и познате последице, ризицима у информационом друштву се тешко може одредити порекло а још теже им се могу сагледати последице. Ови ризици спадају у категорију *произведених ризика* – ризика које је створио утицај нашег сопственог знања и технологије на свет природе и друштва.

Са етиолошког аспекта, нови облици безбедносних претњи информационом друштву евидентирају се од почетка деведесетих година прошлог века, када је Интернет постао широко доступан тј. пуштен у комерцијалну употребу.¹⁾ Нове претње представљене су физичким и софтверским угрожавањем информационе инфраструктуре, али и све чешћом злоупотребом сајбер простора за различите субверзивне активности.

1) Одлучујући потез у овом смислу представљало је дефинисање нове - World Wide Web (WWW) - архитектуре од стране ЦЕРН-а (Европски савет за нуклеарна истраживања) 1991. године. Нова архитектура је знатно поједноставила навигацију на Интернету. Године 1993. створен је и први графички инструмент за претрагу Интернета – програм *Mosaic*. Од 1994. World Wide Web је претворио Интернет у инструмент масовне комуникације.

Захваљујући глобалној распрострањености, доступности и могућностима нецензурисаног коришћења, Интернет је постао најпримамљивији медиј и за савремене терористе. Улога класичних медија је другоразредна у односу на Интернет, који нуди читаво поље могућности за несметано ширење идеологије и вршење психолошких притисака на циљану публику.

Након терористичких напада на Америку септембра 2001. године, у Западним земљама нарочито је актуелизовано питање безбедности сајбер простора и заштите критичних информационих инфраструктура. Акцентоване ових питања наступило је као последица сазнања да је Интернет за терористе представљао основни извор информација потребних за планирање и реализацију напада. Очигледно, употреба глобалне информационе мреже за терористичку делатност, као и могућност вршења терористичких аката у сајбер простору представљају важне карактеристике феномена савременог или „постмодерног“ тероризма. Ово се побјашњава самом природом терористичког деловања, које функционише кроз преносење психолошких порука и симболизам. Циљ терориста је да застраше јавност и тиме посредно делују на државне власти. Терористичке организације теже да успоставе доминацију и контролу ширењем страха, што ефектно истиче Хакер (*Hacker*): „...они хоће да фасцинирају...терористи играју за публику и желе да привуку пажњу аудиторијума“.²⁾ Ова карактеристика тероризма избија у први план у савременој ери, јер поменута брзина и обим интеракција преко интернет друштвених мрежа доводи до максимизације психолошких ефеката у односу на јавност и доносиоце политичких одлука у демократским земљама. Имајући у виду сразмере терористичке претње у последњих двадесетак година, без устезања се може рећи да ниједна земља није имуна нити представља сигурно склониште. Република Србија, због свог геостратешког положаја и специфичног историјског и политичког контекста, представља потенцијалну мету савременог тероризма, укључујући његово испољавње у сајбер простору.

2) Frederick J. Hacker, „Dialectical Interrelationships of Personal and Political Factors in Terrorism“, у: L. Freedman, A. Yonah (eds.), *Perspectives on Terrorism*, Scholarly Resources, Wilmington, Delaware, 1983, pp. 19-32.

УПОТРЕБА ИНТЕРНЕТА ЗА ТЕРОРИСТИЧКУ ПРОПАГАНДУ И РЕТОРИЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ ТЕРОРИСТА

Савремени теоретичари комуникација постављају феномен тероризма у оквиру симболичке комуникационе теорије. Карбер (*Carber*) тврди да се „тероризам, као и сваки симболички акт, може посматрати као и већина осталих медијума комуникације. Он се састоји из четири основна елемента: трансмитера (терориста), циљаног реципијента (мета), поруке (експлозија, заседа) и повратне реакције (реакција циљане публике)“.³⁾

И аутори попут Џенкинса (*Jenkins*),⁴⁾ Вајмана (*Weimann*),⁵⁾ и Вина (*Winn*)⁶⁾ сматрали су да је суштина терористичког акта у његовој театралности, јер није примарно уперен на непосредну жртву напада, већ на публику која посредством средстава масовне комуникације посматра догађај. Цафти (*Tsfati*) и Вајман закључују у својој студији да се савремена варијанта терористичког криминалитета може и дефинисати као покушај преношења порука кроз употребу систематског, диригованог насиља.⁷⁾

С обзиром на вртоглав технолошки и информациони развој, који је омогућио слободно и несметано коришћење сајбер простора неодређеном и неограниченом броју корисника, потенцијал за трансмитовање жељених порука одређеном аудиторијуму, веома је велик. Терористичке организације, у чијој је природи ширење идеологије и константан рад на врбовању и индоктринирању нових чланова, нису испустиле прилику која им се указала.

Терористичка пропаганда, процес прикупљања средстава, планирање конкретних акција, међусобна комуникација и психолошко ратовање, представљају огромно поље могућности за сајбер деловање терориста. Ове могућности су, итекако,

3) Наведено према: Y. Tsftati, G. Weimann, *WWW. TERRORISM.COM: Terror on the Internet*, Haifa University, Tel Aviv, 2002, p. 317.

4) B. Jenkins, *International Terrorism*, Crescent Publications, Los Angeles, 1975, pp. 25-35.

5) G. Weimann, „The Mediated Theater of Terror: Must Show Go On?“, у: P. Bruck, *The News Media and Terrorism*, Carlton University Press, Ottawa, 1986, pp. 1-22.

6) G. Weimann, C. Winn, *The Theatre of Terror*, Longman Publication, New York, 1994, pp. 42-47.

7) Y. Tsftati, G. Weimann, *нав. дело*, p. 318.

искоришћене. У прилог овој тврдњи говори и цитат са интернет-сајта терористичке организације Хезболах: „...уз помоћ Интернета Хезболах је успео да уђе у домове Израелаца, чинећи важан психолошки продор“.⁸⁾

Интернет је за терористе данас начин вођења психолошког рата, метод за врбовање чланства и средство за организовање прикупљања новца. Речју, то је позорница на којој се одиграва савремена терористичка представа.

Посматрајући генезу тероризма у периоду од 11. септембра 2001. године до данас, приметно је повећање значаја Интернета за терористичку пропаганду и комуникацију. Вртоглав раст количине интеракција и преноса информација преко друштвених мрежа које су последњих година изазвале прави „бум“, изврсно је искоришћен и од стране терориста. Водеће терористичке организације комуницирају са актуелним и потенцијалним чланством али и публиком коју треба застрашити. Амак (*Amaq News Agency*) промптно емитује видео материјале, обавештава заинтересовани аудиторијум и преноси изјаве о преузимању одговорности за терористичке нападе од стране ИСИС-а, иако ова терористичка организација формално не потврђује да је агенција део њихове медијске структуре. Амак има сопствену андроид апликацију и налог на Телеграму. Иако званично није део тзв. Исламске државе, Амак функционише као класичан медиј тоталитарне структуре.⁹⁾ ИСИС као званичне медије признаје радио станицу Ал Бајан (*Al Bayan*) и магазин Дабиќ (*Dabiq*), као и бројне локалне медијске структуре, али је чињеница да је значај Амака далеко већи.

Један од парадокса употребе глобалне мреже од стране терориста је и чињеница која се наводи у савременој литератури.¹⁰⁾ Наиме, америчке обавештајне службе су креирале децентрализовану и хаотичну структуру глобалне мреже, у страху од Совјета и могућности њихове употребе могућности које Интернет пружа. Међутим, након Хладног рата, терористи, данас сматрани за једног од најозбиљнијих противника Запада, искористили су овакве особине светске комуникационе мреже да њене погодности преокрену на своју страну.

8) Видети: www.hizbollah.org, 14/06/2016.

9) New York Times, „A News Agency With Scoops Directly From ISIS, and a Veneer of Objectivity“, http://www.nytimes.com/2016/01/15/world/middleeast/a-news-agency-with-scoops-directly-from-isis-and-a-veneer-of-objectivity.html?_r=0, 14/06/2016.

10) Y. Tsifti, G. Weimann, *нав. дело*, pp. 318-320.

У литератури се наводи да терористи пажљиво бирају и планирају сценографију за своје злочине и да конкретне жртве нису циљ терориста, већ само средство за привлачење пажње јавности, чија је повратна реакција главни циљ.¹¹⁾

Карбер, као један од представаника симболичке комуникационе теорије тероризма истиче да тероризам нужно тражи конкретну жртву, али да мета која треба бити прималац поруке, није увек та жртва. Терористички акти су у савремено доба постали својеврсни медијски спектакли и феномен чији су комуникациони аспекти од кључне важности за успешност деловања.

Ипак, с обзиром на растућу опасност претње, државе, као и поједине медијске организације, решиле су да предузму одређене кораке у циљу њеног редуковања. Ови потези усмерени су на покушај ограничавања приступа светској мрежи и медијима и улажења у траг емитерима терористичке пропаганде.¹²⁾

Али, досадашњи напори нису дали задовољавајуће резултате. Једноставно, природа Интернета, децентрализованог, нецензурираног и неконтролисаног медија, је таква да омогућава приступ сваком субјекту који то жели, те су противтерористичке мере у овој сфери и даље недовољно успешне.

Основна питања везана за терористичку делатност на светској мрежи, разматрана у савременој литератури се односе на тип реторике који се употребљава на интернет-сајтовима под контролом терориста, њихову циљану публику и мобилисање и врбовање чланства преко Интернета.¹³⁾

Један од основних циљева терориста је да оправдају употребу насиља у свом деловању, то јест да пронађу адекватну аргументацију за легитимисање средстава којима се служе у остваривању својих циљева.¹⁴⁾ Садржај већине терористичких сајтова посвећен је легитимизацији терористичког насиља различитим аргументима.

Три основна типа реторике, то јест аргументације, које се користе на интернет страницама терористичких организација су: реторика типа „немамо избора“; затим реторика усме-

11) В. Jenkins, *нав. дело*, стр. 85-88.

12) Y. Tsfat, G. Weimann, *нав. дело*, р. 319.

13) Исто.

14) G. Weimann, C. Winn, *The Theatre of Terror*, Longman Publication, New York, 1994, р. 42.

рена на демонизовање и делегитимизовање супротне стране; аргументација која истиче тероризам као „оружје слабих“;¹⁵⁾ то јест позивање на приступање терористичким активностима као једином преосталом средству борбе против надмоћнијег противника.

Постоји и четврти тип аргументације које терористи на Интернету користе. То је представљање организације као суштински ненасилне групације, која у ствари трага за мирним решењем конфликта. На овај начин себе представља, рецимо, баскијска терористичка организација ЕТА.¹⁶⁾

Вајман и Цафи, анализирајући терористичке сајтове, појашњавају ове типове аргументативног притиска на личност терористе и ширу публику. Тако, за пример реторике типа „немамо избора“ узимају Тамилске тигрове (*LTTE*).¹⁷⁾

Као и на већини других сајтова терористичких организација и у овом се истиче да њени припадници не беже од мирног разрешења конфликта и да насиље примењују као метод борбе јер им власти Шри Ланке не дају избора. Они се позивају на Универзалну Декларацију УН, као и на бројне извештаје међународних хуманитарних организација, како би објаснили да су Тамили исцрпили сва мирнодопска средства и да је оружана борба једини преостали начин да остваре своја легитимна права.¹⁸⁾

На сајту Хезболаха налазимо сличан пример ове врсте реторике. Аутори сајта истичу да је њихова борба само одбрана од ционистичке агресије на јужни Либан и да, сходно, Декларацији УН имају право да се боре док им се њихова права и њихова земља не врате.

И на сајту Хамаса наилазимо на пример овакве реторике: „као што се француски покрет отпора борио против нациста четрдесетих година, тако се и Хамас, покрет сатављен од патриота који траже право на самоопредељење, бори за слободу своје домовине Палестине“.

Примери за реторику која се ослања на демонизацију и делегитимизацију непријатеља такође су бројни. Тако, на сајту

15) Y. Tsifati, G. Weimann, *нав. дело*, pp. 324-326.

16) Исто, стр. 325. Видети и: <http://www.basque-red.net/homei.htm>, 02/07/2007.

17) Y. Tsifati, G. Weimann, *нав. дело*, p. 324.

18) М. Милошевић, *Терористи: жртве и злочинци – фактори криминалне мотивације*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Београд, 2009.

Хамаса налази се слика израелског војника који држи заробљено дете и изговара текст: „господине, ухватили смо терористу“. Наслов странице са овом сликом је: „Ко је заиста терориста“? На истом сајту, налази се и приказ војног возила на ком се виде тела деце и жена, постављених у оквир нишана. Испод слике се налази текст садржине: „успео сам, убио сам ова три створења“.

Психолошка порука, упућена овим садржајима је да су Палестинци жртве циониста, који су прави терористи, ослобођени моралних кочница, спремни да повређују чак и жене и децу. Хамасов сајт је испреплетан „чињеницама“ које делегитимишу Израел, указујући на везе циониста и Британског царства, цитате из „ционистичких протокола“ и примере агресије и бруталности Израелаца.¹⁹⁾

На сајту Хезболаха приказују се детаљне информације о „израелском тероризму“, „свакодневной израелској агресији“, „израелским злочинима и рађању ционистичког ентитета“. Овде се дају и историјски прикази, који описују развој исламског отпора.²⁰⁾

Цитирају се и „изјаве ционистичких лидера“ попут Херцла (*Herzl*), који је рекао да северна граница израелске државе мора бити река Литани, како би се обезбедили потребно водоснабдевање (ова река је, данас, дубоко у територији либанске државе).²¹⁾

На сајту организације Сендеро Луминозо, пружају се информације о „злочинима владајућег режима који подржавају САД“. Овде се наводе подаци о „бруталностима које спроводи перуанска влада... о правом геноциду који је починила перуанска армија... о уништавању читавих села и масовним убиствима... о егзекуцијама стотина револуционара...“.²²⁾

Психолошка порука ових садржаја је да насиље које спроводи њихова организација није ништа у поређењу са злом које чине њихови опоненти.²³⁾ Такође, мислимо да је битан део садржаја поруке везан за покушај појачавања осећаја обесправљености, огорчености и мржње, које су значајан крими-

19) Исто.

20) Видети: <http://www.Hizbollah.org> и <http://www.moqawama.org>, 14/06/2016.

21) Исто.

22) Видети: <http://www.csrp.org/index.html>, 14/06/2016.

23) Y. Tsafati, G. Weimann, *нав. дело*, p. 325.

нални мотив у психологији тероризма. Исто се, наравно, може рећи и за претходно наведене садржаје.

Трећа реторичка тактика терористичких организација на Интернету је наглашавање инфериорности у односу на надмоћног непријатеља, која их приморава на коришћење терористичке тактике као јединог преосталог средства. Терористи покушавају да убеду аудиторијум да је тероризам оружје слабих.²⁴⁾ Овај аутор даље објашњава да се на терористичким сајтовима избегава употреба термина који би сигнализирани да и они виктимизују друге, док се насиље опонената емфазира коришћењем термина попут „геноцид“ и „покољ“. Организације теже да себе представе као припаднике мале, слабе и угрожене групе. Они често наглашавају како су прогоњени, изложени честим покушајима атентата, како им се ограничавају слобода говора и остала права.²⁵⁾

Изузетак од овакве реторике је Хезболах, на чијем сајту се често истичу ратна постигнућа организације, приказују се сахране израелских војника, глорификују се победе и износе статистички подаци о успесима на бојном пољу.²⁶⁾

Циљ организација које се представљају на први начин јесте, вероватно, појачавање утиска о терору надмоћнијег непријатеља, али и стварање слике о храбрости и одлучности њихових чланова.

Ова реторика ставља тероризам у оквиру ослободилачке борбе против окупатора, изједначавајући их са модреним «партизанима», који се боре против неправедног окупатора.

Реторика Хезболаха, опет, усмерена је на охрабривање и мобилисање милитантног чланства и преношење поруке о којој смо говорили када смо анализирали ал-Каиду. Та порука је да је непријатељ „рањив“, да има слабе тачке и да је победив.

Уколико би се организација исувише ослонила на реторику слабости, која оправдава терористичку тактику као једино могуће средство супротстављања јачем непријатељу, ризиковала би демотивисање одређеног броја потенцијалних чланова.

Поменули смо и да се неке од организација, попут ЕТА служе реториком која има за циљ истицање њених мировних тежњи.²⁷⁾

24) Исто, стр. 326.

25) Исто.

26) М. Милошевић, *нав. дело*.

27) Видети: <http://www.basque-red.net/homei.htm>, 02/07/2007.

Ова реторика је, по нама, само у служби реторике „немамо избора“, јер ове организације „припремају терен“ за оправдавање сопственог насиља, које и не помињу експлицитно. Сматрамо да изостанак експлицитног помена насиља има за циљ да се оно представи као чиста самоодбрана организације која искључиво тежи мирном решењу конфликта.

Дакле, када обједињено посматрамо различите типове реторике које терористи кристе не Интернету, долазимо до следећих закључака.

Прво, јасно је да терористи користе мешавину визуелних садржаја и реторичких фигура како би себе представили као невинне жртве присиљене да прибегну насиљу као јединој преосталој тактици у одбрани од немилосрдног, бруталног непријатеља, „ослобођеног свих моралних кочница“.²⁸⁾

Ова реторичка тактика није никаква новост у комуникацијској стратегији терористичких организација. Набројани типови аргументације, редовни су садржај и других масовних медија под контролом терориста, а не само Интернета. Дакле, ради се о класичним терористичким техникама и тактикама комуникације.²⁹⁾

Друго, емитовање бруталних сцена срачунато на изазивање беса код циљаног аудиторијума једног типа и сажалења и подршке код публике другог типа, вешта је психолошка тактика. Ово посебно важи за мрежне организације попут ал-Каиде, које циљају на инструментализацију унапред неодређеног броја лица, то јест на посредно врбовање особа које би, мотивисане њиховим циљевима, извршавале самосталне терористичке акте. Оваква пропаганда одличан је инструмент за провоцирање раста криминалне мотивације код таквих појединаца, посебно с обзиром на глобалну распрострањеност Интернета. Мрежне организације, пропагандом на овом медијуму, уствари, траже потенцијалне „жртве“ своје идеологије широм планете.

Такође, аргументација овог типа добра је за учвршћивање ставова актуелног чланства и његову додатну радикализацију. Упорно понављање идеологије, циљева и програма, као и основа „легитимности“ деловања, има значајан психолошки ефекат на већ индоктринирано чланство.

28) Y. Tsfatı, G. Weimann, *нав. дело*, р. 326.

29) Исто.

Аутори се слажу у констатацији да терористи циљају на реакцију три различите врсте рецепијената: потенцијалном чланству, непријатељској страни и међународној јавности.³⁰⁾ Ми бисмо овде додали и актуелно чланство, посебно просечне чланове, који нису на руководећим функцијама, кроз учвршћивање њихових ставова, охрабривање и подизање борбеног морала и криминалне мотивације.

Да су интернет садржаји намењени агитацији и пропаганди и, још уже, примамљивању нових чланова у организацију, сведочи и чињеница да се на сајтовима нуди продаја ствари попут мајица са одштампаним називима терористичких организација, бецева, застава, аудио и видео записа. Такође, сајтови обилују слоганима и паролама које подстичу укључивање у терористичку делатност.

Овде има разлике и између сајтова на националним језицима, намењених локалној публици и осталих, намењених глобалном „комуникационом тржишту“. Садржај првих је непосреднији. Тако, у сајтовима намењеним локалној публици, дају се детаљније информације о самој организацији и њеном унутрашњем уређењу и политици, као и о односима локалних група.

Што се тиче директних позива на вршење насиља, њих нема у толикој мери. То је вероватно последица и медијске стратегије организација, које не желе да се предстве као неко ко промовише насиље, већ неко ко је принуђен на борбу. Ипак, има примера непосредних позивања на насилне акте од стране организација.

Тако, на сајту организације Сендоро Луминозо, на ком се емитују јасни позиви: „Узбуна за акцију, узбуна за акцију! Шта ти можеш да учиниш?“³¹⁾ Или, на интернет страницама организације Кахане Ливес: „Како ја могу да помогнем? Ево пар сугестија!“³²⁾

ИРА и ЕТА траже финансијску помоћ за своје деловање и дају могућност електронског трансфера средстава на рачуне организације преко кредитних картица, што је такође при-

30) G. Weimann, C. Winn, *нав. дело*; Y. Tsifti, G. Weimann, *нав. дело*; Y. Shahar, „From Activism to Hactivism“, у: *Fighting Terrorism On-Line: The Legal Ramifications of September 11*, Conference Paper, Shefayim, 2001, pp. 3-8.

31) М. Милошевић, *нав. дело*.

32) Исто.

мер директног тражења помоћи од аудиторijума.³³⁾ Више је примера, с друге стране, да се на сајтовима упућују апели за пружање подршке у ненасилним активностима организације, попут скупљања петиција.³⁴⁾

Такође, садржаји интернет страница терористичких организација веома често индиректно охрабрују укључивање у насилне акте што је, по нама, веома вешта тактика јер организација тако избегава да непосредно преузме одговорност за насиље, већ га, индиректним путем, представља појединцу као једину опцију, вршећи посредан притисак на њега. Тако се на сајту Хамаса глорификује цихад: „цихад наставља своју борбу до краја... око за око... цихад је победа мученика“. Овде се, у подтексту, алудира на награду за „мучеништво шахида“.³⁵⁾ Овако се, прећутно, глорификује насиље.

Дакле, већина сајтова избегава да непосредно позове на насиље, чиме се покушава задржати имиџ ненасилног покрета. Овако се криминални циљеви, манипулативном пропагандом, стављају под плашт политике мира. Терористи теже да на Интернету презентују своје организације као политичке покрете са легитимним циљевима, средствима и методама.

Пропагандна активност се, добрим делом, спроводи са циљем привлачења пажње оних који имају заједничке интересе са терористичком организацијом или, пак, сличан систем вредности. Након што је пропагандом привучена пажња симпатизера, у следећем кораку им се додељују једноставнији задаци (активности) унутар организације као и неопходни инструменти за почетну обуку, нарочито у околностима када није могуће користити праве кампове за обуку.³⁶⁾

Веб сајтови и интернет форуми се користе за размену информација и контаката приликом пријављивања у јединицу, као и за дистрибуцију видео снимака који приказују разне фазе обуке и борилачке сцене из актуелних или минулих сукоба. Такође је на сајтовима усвојена и пракса објављивања биографија или интервјуа са познатим муџахединима. Ма-

33) Y. Tsftati, G. Weimann, *нав. дело*, р. 327.

34) Исто.

35) М. Милошевић, *нав. дело*.

36) Н. Путник, *Сајбер простор и безбедносни изазови*, Универзитет у Београду - Факултет безбедности, Београд, 2009.

теријал презентован на терористичким сајтовима, осим што делује мотивишуће на нове чланове, има за циљ да докаже континуитет борбе (као у случају чеченских сепаратистичких напада против руских војних снага) – борба се наставља упркос контролисаним информацијама које медији противничких држава пласирају. Жене и деца су, често, циљна група у информационим кампањама. Мајкама се сугеришу различити начини на које могу васпитавати своју децу да би их припремили за борачку будућност, и на тај начин допринели цихаду. Међу потенцијалним члановима нарочито се траже они који припадају одређеном културном кругу и који имају специфична техничка и научна знања. Није реткост да се, нарочито на високим оперативним нивоима армије цихада, налазе добри стручњаци са потврђеним информатичким способностима. Међу протагонистима значајнијих терористичких атентата из деведесетих година налазе се биолози, хемичари, инжењери, физичари и информатички експерти. Доказано је да је Осам Бин Ладен лично регрутовао еминентне специјалисте у пољу медицине, инжењерства, хемије, физике, информатике и телекомуникација.³⁷⁾

Осим актуелног и потенцијалног чланства, које се на поменут начин додатно криминално мотивише, али и обмањује, публику терориста чине и непријатељска страна и међународна јавност.

Новинари, судећи по садржају многих сајтова, такође представљају специфичну врсту аудиторијума терориста. Тако Хезболах позива новинаре да активно сарађују са организацијом, нуди им информације и редован контакт преко електронске поште. Ипак, новинари су само посредник ка међународној јавности која је једна од правих комуникационих мета терориста. Да је међународна јавност битан циљ терориста, јасно је из неких од типичних садржаја њихових сајтова.

Тако, на сајтовима се редовно нуде подаци о историјату организације, као и основни подаци о њеном устројству и циљевима. Ови садржаји су, вероватно, већ познати члановима и симпатизерима, тако да су они, очито, намењени широј јавности.³⁸⁾

37) R. Hudson, *The sociology and psychology of terrorism: who becomes a terrorist and why?*, Federal Research Division – Library of Congress, Washington, 1999.

38) Y. Tsfaty, G. Weimann, *нав. дело*, р. 328

Такође, већина сајтова има верзије сајта на барем неколико језика, што јасно показује усмереност ка интернационалној, а не искључиво локалној публици. Тако ЕТА има верзије сајта на кастиљанском, немачком, француском и италијанском, док рецимо сајт узбекистанских терориста има верзије на арапском, енглеском и руском.

Наравно, већина организација има верзије сајта на енглеском језику, тренутно глобално најраспрострањенијем. Све ово указује на потребу преношења порука светској јавности. Политика легитимисања активности утерориста у очима неутралних посматрача, свакако је знак и озбиљности и организованости организације.

Непријатељска страна је исто тако важна публика терориста. Уосталом, сама природа терористичког феномена је таква да примарно тражи публику у непријатељској популацији, коју треба преплашити и узбунити.

Такође, често се циља и на стварање осећања кривице код ове публике, као и на њено деморалисање. Емитовање сцена насиља које спроводи њима супротстављена страна, терористи не само да мобилишу и врбују потенцијално чланство, већ покушавају да апелују на савест популације којој непријатељска страна припада. На овај начин, терористи покушавају да ослабе народну подршку режиму, подстакну јавне дебате и утичу на промену званичне политике непријатељске стране.³⁹⁾ На сајту Хезболаха дате су електронске адресе на које Израелци могу да пишу и постављају питања, где аутори сајта заиста и одговарају, нудећи и информације које шаљу на електронску пошту заинтересованим лицима. Ово је само једна од илустрација горе наведене изјаве једног од лидера Хезболаха да је преко Интернета, ова организација успела да уђе у домове Израелаца. Организација је овај продор направила 1999. године, када је на интернет сајту приказала детаљне информације о повратку тела израелских војника погинулих у Либану. На сајту је објављено да се у транспортерима не налази тело само једног војника, већ више њих, што је изазвало реакције родитеља погинулих војника и јавну дебату у Израелу.⁴⁰⁾

39) Исто.

40) М. Милошевић, *нав. дело*.

ИНТЕРНЕТ КАО СРЕДСТВО ПСИХОЛОШКОГ РАТОВАЊА ТЕРОРИСТА

Тероризам се у релевантној литератури често карактерисао као облик психолошког ратовања. Ово одређење је у складу са нашим ставовима о театралистичкој природи тероризма и његовој комуникационој димензији. Тероризам има изражен аспект комуникације са циљаном публиком кроз ширење страха и неизвесности. Психолошки притисак на јавност и носиоце власти је основа терористичке тактике и примарно средство за остварење планираних циљева.

Али, тероризам је психолошко ратовање и у другачијем смислу. Целокупна пропаганда терориста циља на појачавање негативних осећања према непријатељу, продубљивање осећања огорчености, гнева и подизање борбеног морала и криминалне мотивације. Зато се с правом тероризам може назвати обликом психолошког ратовања и у овом контексту.

Наравно, Интернет је изванредна позорница за терористички акт, укључујући и његову психолошку димензију. Психолошки притисак на свест циљаних индивидуа врши се овде преко комуникационе мреже и у његовој суштини је рат информацијама, које су некад намерно кривотворене, обмањујуће и лажне, некад пак емфазирани или хиперболисани, а некад истините, али увек у јединственој функцији - добијања психолошког рата. Зато бисмо психолошко ратовање на Интернету назвали специфичним термином *информационо-психолошко ратовање*. Начини за вршење психолошког притиска преко светске комуникационе мреже су разноврсни.

Важан метод за постизање ефеката застрашивања је и емитовање застрашујућих сцена. Пример за ово је приказивање сцена бруталног убиства америчког новинара Данијела Перла (*Daniel Pearl*).⁴¹⁾ На видео запису емитованом на неколико терористичких сајтова, види се како киднапери немилосрдно ликвидирају новинара.

Интересантан метод психолошког ратовања на Интернету је и ширење панике путем претње сајбер-тероризмом. Иако се сајбер-терористички напад још увек није десио, претња ње-

41) G. Weimann, *How Modern Terrorism Uses the Internet*, United States Institute of Peace, Special Report, New York, 2004, p. 3, <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr116.html>, 29/09/2016.

говим остварењем виси као Дамоклов мач над главом савременог друштва.⁴²⁾

Готово сви битни аспекти привредног и културног живота у високо развијеним земљама блиско су везани за функционисање информационих система. Другим речима, потенцијални напади на велике информативне системе, од којих умногоме зависи функционисање привреде и државе, могу нанети страховиту штету друштву. Свесни својих могућности, као и слабих тачака савременог, информационог друштва, терористи лансирају претње преко Интернета, којима генеришу такозвани „сајбер-страх“ у популацији.

Психолошка порука која се шаље следбеницима је јасна-технолошка супериорност непријатеља је истовремено и његова велика слабост. Такође, противник се константно може држати у стању страха и неизвесности, запитан да ли терористи могу и желе озбиљно да уздрмају информациону основу савременог друштва.

Ал-Каида је пример организације која користи префињене методе информационо-психолошког ратовања. Они, коришћењем развијених комуникационих техника, на својим интернет страницама, као и на сајтовима блиских организација, нуди пропагандне материјале у виду аудио и видео записа. Најаве великих терористичких акција према циљевима у Европи и САД, емитоване на интернет страницама под њиховом контролом изазивале су велики страх и стварале атмосферу неизвесности, посебно у САД.

Без обзира на то што многе од ових претњи нису остварене, циљ је постигнут. Не само да је аудиторијум престрашен, већ је и други тип публике-следбеници и симпатизери- охрабрен и учвршћен у уверењу да је ал-Каида довољно моћна да озбиљно угрози западне силе.

Информационо-психолошко ратовање терориста показује се и на примеру мобилисања чланства за активнију партиципацију у активностима организације. Организације прикупљају информације о корисницима који посећују сајт и остављају своје податке. Затим, умешним сортирањем и класификовањем података долазе до профила појединаца који им могу бити корисни, контактирају их и укључују у организацију.

Такође, могуће су и интерактивније форме коришћења интернет страница организација, које подразумевају интензи-

42) Исто, стр. 5-8.

ван контакт са корисницима и представљају изванредно погодно тле за врбовање, индоктринацију и „усисавање“ у организацију.

Интересантно је и да се потенцијални чланови често „рекламирају“ терористичким организацијама преко глобалне мреже. У литератури се наводи пример Зијада Калија (*Ziyad Khali*), компјутерског стручњака, који је дипломирао на Колумбија универзитету.⁴³⁾

За време студирања, приближио се неким радикалним групама и радио на сајту контролисаном од стране Хамаса. Захваљујући раду на мрежи, бива запажен од стране ал-Каиде и касније постаје један од водећих експерата ове организације на електронском пољу.

Ипак, чешћи је случај да организације саме траже чланове. Вашингтонски Институт *SITE* је спровео истраживање интернет комуникација ал-Каиде усмерених на врбовање нових регрута, који би одлазили у Ирак да се боре против америчких трупа.⁴⁴⁾

Потенцијални регрути се засипају пропагандним и идеолошким материјалима, као и жестоком антиамеричком пропагандом, а затим се снабдевају електронским приручницима на тему како бити терориста, да би их, након, тога, проводећи их кроз читав лавиринт електронских „соба за четовање“ опскрбили са читавим низом специфичних инструкција како да се прикључе снагама организације у Ираку.

У истраживању се наводи и конкретан пример електронске размене између једног, неидентификованог потенцијалног члана и уредника сајта организације. Потенцијални регрут пита како може да стигне у Ирак, има ли тамо војних кампова за обуку и комаданата којима би се могао пријавити. Његов мрежни надимак је „Искуљење је близу“.

Четири дана касније, стиже му одговор од „Немилосрдне браће“. Они му одговарају да је пут широм отворен, да пронађе неког коме верује и прикључи се групама у Ираку.

Након овога, „Искуљење је близу“, притиска дугме за детаљније инфирмације и добија пропагандне материјале и инструкције за преузимање софтвера под називом Пал Ток (*Pal Talk*), који омогућава корисницима мреже да комуницирају на Интернету без страха да ће садржај њиховог разговора бити откривен.

43) Y. Tsftati, G. Weimann, *нав. дел*, стр. 6-7.

44) Исто.

Овај пример веома сликовито показује какве су могућности комуникације преко Интернета. Интернет је платформа за мобилизацију и врбовање терориста без премца. Чини се да управо на овом плану, терористи задобијају симпатије и подршку великог броја младих људи.

Интернет је место на ком у контакт са терористичком идеологијом долазе млади муслимани који живе у западним земљама. Овде млади људи, од којих неки живе у солидним социо-економским условима, бивају индоктринирани идеологијом организације која им нуди идентитет, осећање сигурности и припадања, које не налазе у свом друштвеном окружењу.

Психолошко ратовање на Интернету, дакле, представља инструмент од изузетног значаја у процесу врбовања, мобилисања, индоктринације, као и ширења страха, панике и вршења притиска на одабрани аудиторјум.

Интернет се постепено, чини нам се, претвара у основно средство пласирања идеологије и „примамљивања“ чланства. Ово се посебно односи на младе емотивно незреле особе, које, немају поуздане животне ослоњаче нити јасно дефинисане вредносне судове, али имају јаку, свесну или полусвесну потребу за изградњом идентитета и осећањем сигурности.

Овакве особе, у савременом друштву, у ком су интензивне међуљудске контакте заменила средства масовне комуникације, проналазе на мрежи изазове, прилике за авантуру и узимање лажних идентитета, који представљају замену за неизграђен лични идентитет.

Они су „лака мета“ терористичких организација, посебно ако припадају одређеној етничкој, верској или расној групи, која је и иначе објект интереса одређене организације. Терористи нуде лажну сигурност, алтернативе породичном животу који у данашње време губи своје традиционалне обресе, као и смисао који такође мањка у животима оваквог типа младих људи.

С обзиром на то да немају сопствене идеале и довољно чврста и јасна верска опредељења, они „загризају мамац“ организација које им нуде налажење животног смисла у терористичкој идеологији, која, представљена на интернет страницима, делује романтично и узбудљиво.

Усисавање у организацију је постепени процес, у ком се, ионако неформирани и незрели личност, инструментализује за

циљеве организације. Ово је, сматрамо, модел „увлачења“ у организацију, који вероватно важи у одређеном, рекли бисмо, не малом броју случајева. Интернет, који је саставни део живота ових отуђених младих људи, кључни је посредник у процесу њихове индоктринације терористичком идеологијом.

ЛИТЕРАТУРА

- Jenkins, B., *International Terrorism*, Crescent Publications, Los Angeles, 1975.
- Милошевић, М., *Терористи: жртве и злочинци – фактори криминалне мотивације*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Београд, 2009.
- Путник, Н., *Сајбер простор и безбедносни изазови*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Београд, 2009.
- Shahar, Y., „From Activism to Nactivism“, у: *Fighting Terrorism On-Line: The Legal Ramifications of Septembar 11*, Conference Paper, Shefayim, 2001.
- Tsfati, Y., Weimann, G., *WWW.TERRORISM.COM: Terror on the Internet*, Haifa University, Tel Aviv, 2002.
- Hacker, Frederick J., „Dialectical Interrelationships of Personal and Political Factors in Terrorism“ у: Freedman L., Yonah A., (eds.), *Perspectives on Terrorism*, Scholarly Resources, Wilmington, Delaware, 1983.
- Hudson, R., *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and why?*, Federal Research Division – Library of Congress, Washington, 1999.
- Weimann, G., „The Mediated Theater of Terror: Must Show Go On?“ у: Bruck P (ed.): *The News Media and Terrorism*, Carlton University Press, Ottawa, 1986.
- Weimann, G., *How Modern Terrorism Uses the Internet*, United States Institute of Peace, Special Report, New York, 2004.
- Weimann, G., Winn, C., *The Theatre of Terror*, Longman Publication, New York, 1994.

Zoran O. Dragisic, Mladen M. Milosevic

TERRORIST ACTIVITY IN CYBERSPACE AS A GLOBAL SECURITY CHALLENGE

Resume

The end of the 20th century was marked by the emergence of contemporary information systems that are based on personal computers and computer networks. The merge of personal computers through telecommunication network resulted in creation of new dimension – unpsychical space or digital world. Cyber space is an

metaphor used to describe this eteric reality, created in unique contact of human being and computer. Cyber space soon became the essential part of social life for most of the people in the world. The authors focuses on the phenomenon of the terrorist activities on the Internet. Post-modern stage of terrorist crime is characterized by universal political and social goals of leading terrorist groups, which are extremely radically oriented and act on a global scale, the creation of terrorist networks of regional and global reach, renewed structure of terrorist organizations, primarily in terms of their greater resistance, adaptability and diffusion, more frequent use of non-conventional resources, the ability to work effectively in cyberspace and the emergence of a large number of activists willing to carry out suicide attacks. One of the characteristic of postmodern terrorism is the use of IT structure for action planning, coordination of terrorist networks, propaganda and recruitment of potential members. Maintenance of the global terror network would not be possible without the communication performance which the Internet allows. After the terrorist attacks in September 2001, the security of cyberspace and the protection of critical information infrastructures, particularly in Western countries, became one of the main issues. Accentuating these issues arise as a result of knowledge that the Internet represents the main source of information necessary for the planning and implementation of the attack. Obviously, the use of global information network for terrorist activities is an important feature of the phenomenon of post-modern terrorism. This is explained by the very nature of terrorist act, which operates through the transmission of messages and psychological symbolism. The aim of terrorists is to intimidate the public and thus indirectly coerce the state government. Terrorists use wide range of psychological instruments to produce wanted effects on the targeted audience. Propaganda warfare on the Internet became one of the main sources of their power and one of the key elements of their success.

Key words: terrorism, internet, global security challenges

* Овај рад је примљен 24. октобра 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције, 1. новембра 2016.